

Yuqorida keltirilgan ma'lumotlar: bo'lajak mutaxassislarni innovatsion faoliyatga tayyorlashning dolzarbligi va ularning asosiy yo'nalishlari, ta'lim jarayoni va bo'lajak mutaxassislarni dinamik tizim sifatida ifodalanishi, dinamik tizimlarning tashkiliy-tuzilmaviy ko'rinishlarining ilmiy-metodik jihatdan asoslanishi va ularni modellashtirishning imkoniyatlari (afzalliklari) ga asoslanib qayd etish mumkinki, bo'lajak mutaxassislarni innovatsion faoliyatga tayyorlashni tashkiliy-tuzilmaviy modellari yordamida amalga oshirish mumkin.

Yuqoridagilarga ko'ra bo'lajak mutaxassislarni innovatsion faoliyatga tayyorlashning tashkiliy-tuzilmaviy modelini 1-rasmdagidek ifodalash imkonini berdi va bu model axborot ta'lim muhitida bo'lajak mutaxassislarni innovatsion faoliyatga tayyorlashdagi ta'lim mazmunini shakllantirishga hamda ularni amaliyotga joriy etishning innovatsion metodikasi va texnologiyasini ishlab chiqishga keng imkoniyatlar yaratadi. Axborot ta'lim muhitida bo'lajak mutaxassislarni innovatsion faoliyatga tayyorlashning tashkiliy-tuzilmaviy modelidagi komponentlar (elementlar va qism-tizimlar) va ularning funksional vazifalariga qaralayotgan jarayonning samaradorligini oshirish talabi ham qo'yildi. Shu sababli ham mazkur tadqiqot va ularni amaliyotga joriy etish istiqbolli pedagogik samaralarni berdi deb aytaladi. Bu borada quyidagi manba ham ahamiyatli: "Innovatsion faoliyatning funksional komponentlari - bu shunday mantiqiy tartib bo'lib, unda yangilikka ehtiyoj paydo bo'ladi; maqsadni aniqlash, qaror qabul qilish, konsepsiya yaratish uni ro'yobga chiqarish yo'llari, yangilikni kiritish, natijalarni kuzatish amalga oshiriladi.

Chizmada innovatsion faoliyat funksional komponentlarning har biri yangilikni amalga oshirish bosqichlaridan iborat bo'lgan pedagogik vazifalarni hal etish algoritmidan iborat.

Funksional komponentlar bosqichma-bosqich amalga oshiriladi. Birinchi bosqichda axborotlar tahlil qilinadi va qayta ishlanadi. Ikkinchi bosqichda muammoni shakllantirish, maqsadni aniqlash, maqsadga erishish jarayonlarini aniqlash va muammoni mumkin bo'lgan yechimlari, yechimlardan kelib chiqadigan oqibatlarni baholash, vazifalarni hal etish tartibi va metodlarini ishlab chiqish hamda natijalarini baholash yuzasidan qaror qabul qilinadi. Keyingi bosqichda mualliflik konsepsiyasining tadbiq etish imkoniyatlari tahlili, ta'lim-tarbiya natijalari va oqibatlari loyihalashtiriladi [3].

Demak, axborot ta'lim muhitida bo'lajak mutaxassislarni innovatsion faoliyatga tayyorlash uchun rejalashtirilgan tashkiliy-tuzilmaviy model bo'lajak mutaxassislarni innovatsion kasbiy faoliyatga tayyorlash jarayoni samaradorligi va sifatiga ijobiy ta'sir qiladi. Bundan ushbu texnologiya axborot ta'lim muhitida bo'lajak mutaxassislarni innovatsion faoliyatga tayyorlashning optimal variantini ishlab chiqish mumkin degan xulosaga kelishi mumkin.

Keltirilgan tashkiliy-tuzilmaviy model asosan to'rtta qismdan iborat bo'lib, ular bir-biri bilan chambarchas bog'langan, ular bog'liqliklarida ham bog'lanish qonuniylari mavjud. Yuqoridagi manbalarda ta'kidlanganidek ularning har biri uchun kirish va chiqish axborotlari mavjud. Shuningdek, eng avvalo axborot ta'lim muhitida bo'lajak mutaxassislarni innovatsion faoliyatga tayyorlashning tashkiliy-tuzilmaviy modeliga va uning har bir qism tizimi uchun maqsad va vazifalar belgilab olingan.

Xulosa qilib aytganda axborot ta'limi muhitida bo'lajak mutaxassislarni innovatsion faoliyatga tayyorlashning tashkiliy-tuzilmaviy modelidan bo'lajak mutaxassislarni innovatsion kasbiy faoliyatga tayyorlashdagi muhim va mukammal ishlanmalarni tayyorlashda bemalol foydalanish mumkin va ular orqali qaralayotgan muammoning yechilishini optimallashtirishga erishiladi.

Adabiyotlar

1. To'raqulov O.X. Axborotlashtirilgan ta'lim muhitida kichik mutaxassislar tayyorlashning ilmiy-metodik ta'minotini takomillash-tirish. Fan doktori (DSc) ... diss. avtor. - Toshkent: 2017. 64-b.
2. Xasanboyev J., To'raqulov X.A., Xaydarov M., Xasanboyeva O., Usmonov N.O'. Pedagogika fanidan izohli lug'at. - Toshkent: "Fan va texnologiya", 2009.
3. Yunusova D. Bo'lajak matematika o'qituvchisini innovatsion faoliyatiga tayyorlash nazariyasi va amaliyoti. Ped. fan. dok. ... diss. avtor. - Toshkent: 2016. 28-b.
4. Sharipov Sh.S. Talabalar ixtirochilik ijodkorligini shakllanti-rishning pedagogik sharoitlari. Ped. fan. nom. ... diss. -Toshkent: 2000. 137-b.

РЕЗЮМЕ. Ushbu maqolada bo'lajak mutaxassislarni innovatsion faoliyatning mazmuni hamda ushbu faoliyatga tayyorlashning ilmiy-amaliy jihatlarini tahlil qilish orqali ularni kasbiy faoliyatga tayyorlashning tashkiliy-tuzilmaviy modeli yaratilgan.

РЕЗЮМЕ. В данной статье на основе анализа содержания инновационной деятельности и научно-практических аспектов подготовки их к этой деятельности создана организационно-структурная модель подготовки будущих учителей к профессиональной деятельности.

SUMMARY. In this article, based on an analysis of the content of innovative activities and the scientific and practical aspects of preparing them for this activity, an organizational and structural model of preparing future teachers for professional activities has been created.

ОЛИЙ ҲАРБІЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИ ҲАРБІЙ ПЕДАГОГ КАДРЛАРНИ ТАЙЁРЛАШ ТИЗИМИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШДА ҲАЛҚАРО ТАЖРИБАНИНГ ТАҲЛИЛИ

К.А.Ақбарходжаев – ўқитувчи, капитан

Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги Академияси

Таянч сўзлар: ҳарбий таълим, ҳарбий педагог кадрлар, олий ҳарбий таълим муассасалари, педагогик фаолият.

Ключевые слова: военная подготовка, военно-педагогический состав, военно-учебные заведения, педагогическая деятельность.

Key words: military training, military teaching staff, military educational institutions, pedagogical activity.

Давлат таълим стандартлари асосида ҳарбий таълимни такомиллаштириш ва модернизацияси қилишда асосий эътибор ҳарбий таълим жараёнини тўғри ташкил этиш ва бошқариш тизimini мазмунан янги босқичга олиб чиқишни тақозо этмоқда. Чунки, бугунги кунда ҳарбий таълим тизимида яратилган шароитлар, замонавий ўзгаришлар барча имкониятлардан фойдалана оладиган, ўзига ва ҳарбий фаолиятига нисбатан талабчан, ўз касбининг устаси

бўлган, ҳарбий соҳанинг сирларини ҳар томонлама чуқур ўзлаштирган, ўзини ўзи ривожлантирувчи ҳамда ўз қобилияти ва имкониятларини тўла ишга сола биладиган маҳоратли ҳарбий-педагог кадрларга бўлган эҳтиёжни қучайтирмоқда.

Ҳарбий таълим - Қуrolли Кучларнинг турли бўғинлари, ҳарбий қисмлар ва махсус кучлар учун кадрлар тайёрлаш тизими ҳисобланиб, ушбу термин офицер ва бошқа ҳарбий хизматчиларнинг амалий

фаолиятида зарур бўлган фундаментал ва махсус ҳарбий фанлар бўйича тизимлаштирилган билимлар ва кўникмалар йиғиндисини англатади [2].

Замонавий тараққиётнинг тамал тоши ҳам, мамлакатни қудратли, миллатни буюк қиладиган куч ҳам бу – илм-фан, таълим ва тарбиядир [1]. Давлатимиз раҳбарининг ушбу сўзлари ўзбек миллий таълим тизимини бугунги давр даъвати замирида тубдан модернизация қилишнинг бош маёғи, қатъий шиори, десак асло муболага бўлмайди.

Табиийки, ҳозирги замонда ёш авлодга таълим ва тарбия беришнинг замонавий мезонлари ҳамда андозаси ўзгарди. Улар билимни, ахборотни, ҳаёт тарзига таъсир этувчи бошқа маълумотларни нафақат оилада, мактабда, олий таълим даргоҳида, балки дунёвий микёсдаги вертуал ахборот маконидан, Интернет ва ижтимоий тармоқлардан, матбуот, радио, телевидение ҳамда ўзга манбалардан олиш имкониятига эгалар. Таълим ва тарбияни ташкил этишда ушбу реал воқеликни инобатга олмаслик асло мумкин эмас.

Ҳарбий кадрларни тайёрлашда ҳарбий жамоаларни тайёрлашга комплекс ёндашувни амалга ошириш, педагогик жараённинг ҳар бир функциясининг қоидалари ва шартларига риоя қилинса кадрларни тайёрлаш жараёнини ташкил этиш ва ўтказиш давлатнинг ҳарбий сиёсати талабларига мувофиқ, кўмондонлик буйруқлари ва кўрсатмалари билан амалга оширилади. Таълим тизимини ривожлантиришда инновацион ёндашувлар ҳамда ривожланган мамлакатлар тажрибасини ўрганиш самарали усуллардан бири ҳисобланади. Биз ҳам ушбу мақолада баъзи бир ривожланган мамлакатларнинг ҳарбий педагог кадрлар тайёрлаш тизимига назар солдик.

Ривожланган хорижий мамлакатларда ҳарбий таълим тизимидаги муҳим хусусиятларидан бири бу ташкилий хусусиятдир. Ушбу жараён қуйидагиларни ўз ичига олади:

- танловга ягона ёндашувлар;
- ўқитувчиларни тайёрлаш, малакасини ошириш тизими;
- профессор-ўқитувчиларни касбий фаолият қараб ягона талаблари;
- мамлакатдаги олий ҳарбий таълим муассасалари ўқув дастурлари фуқаролик ўқув муассасалари билан биргаликда амалга оширилиши.

Педагогик фаолиятнинг муҳим хусусияти шундан иборатки хорижий олий ўқув юртлари ўқитувчилари юқори ижтимоий мақомга (давлатнинг катта хизматчиси мақоми), ишончли ижтимоий ҳимоя, қафолатланган юқори маошли доимий ишга эгаллигидир.

Ғарб ҳарбий экспертларига кўра: қуроли кучларнинг ҳарбий қисмлари, махсус қўшинлар ва таълим муассасаларининг ўқув дастурлари мазмуни ва муддатлари жиҳатидан фарқ қилади, шундан келиб чиқиб долзарб масалаларини самарали ҳал қилиш мақсадида НАТО ҳарбий блокига аъзо давлатлари учун умумий, илмий асосланган, энг яхши таълим ресурсларидан фойдаланган ҳолда таълим олувчилар ва ўқитувчиларга ягона тил тайёргарлиги ўқитиш тизимини ташкил этиш кераклигини таъкидлашади.

Хорижий олий ҳарбий таълим муассасаларида профессор-ўқитувчиларининг миқдорий ва сифат кўрсаткичлари ўрганиш шуни кўрсатадики шаҳодатланган ходимлар ва эркин ёлланганларни сони тенгдир базан эркин ёлланганлар сони кўпроқдир, масалан АҚШда асосан профессор-ўқитувчилар таркибини эркин ёлланганлар ташкил этади – захирадаги собиқ ҳарбий хизматчилар. Бирок

кафедралар раҳбарияти ҳамда умумҳарбий фанлар ҳарбий хизматчилардан тайинланади.

Ақш Қуроли Кучларида ўқитишдан асосий мақсад ҳарбий таълим муассасаси битирувчисини юқори интеллектуал салоҳиятли офицер бўлиши. Шу сабабли, ҳозирги кунда ҳарбий таълим соҳасидаги жанговар фанлар ҳажми Америка Қўшма Штатлари муассасалари умумий ўқув соатларининг 15% дан ошмайди ўқув соат. Ўқув соатлари гуманитар фанларга асосланган бўлиб, улар ўқиш соатларининг ярмини ташкил қилади, 3 ва 4 ўқув курсларида уларнинг ҳажми 70% га етади [3].

Хорижий олий ўқув юртлари ўқитувчиларига қўйилаётган ҳозирги талаб уларнинг кенг дунё қарашга эга бўлишидир. Шунинг учун АҚШ, Германия, Франция университетларида ўқув вақтининг 40% га яқини гуманитар фанларни ўрганишга ажратилади. Университетларнинг таълим дастурларида тарих, сиёсатшунослик, психология, фалсафа, социология, ҳуқуқшунослик, иқтисод, адабиёт, жаҳон маданияти ва санъати, чет тиллари, етакчилик ва бошқарув назарияси фанларини чуқур ўрганиш назарда тутилган [4].

Университетнинг ўқитувчи лавозимига тайинланувчи номзодлар учун муҳим талаб бу: тегишли соҳада ҳарбий ва педагогик тажриба ҳамда мажбурий мунтазам малака оширишдир ва хорижий олий ҳарбий ўқув юртлари ўқитувчиларининг профессионал ва шахсий фазилатларига қуйидаги асосий талаблар қўйилади: илмий даражали олимларнинг мавжудлиги; кенг дунё қараш; инсонларварлик; педагогика ва психология бўйича чуқур билим; таълим олувчиларни бошқара олиш қобилияти; юқори даражадаги профессионал тайёргарлик, шу жумладан ҳарбий профессионал тайёргарлик фуқаролик ўқитувчилари учун; бой ҳарбий тажриба жумладан: маҳаллий урушларда қатнашиш ва қуроли зиддиятлар; доимий шахсий ва касбий профессионал ўзини-ўзи такомиллаштириш; илмий ишларда фаол иштирок этиш; таълим олувчилар ўртасида ғарб демократияси ғояларини шакллантиришдаги тиришқоклик.

Шуни таъкидлаш жоизки, таълим муассасалари ўқитувчилик лавозимига талабгорлар: қўшинлардан келган офицерлар ва фуқаролик таълим муассасалари ўқитувчилари қўшимча тайёргарликдан ўтишлари ҳамда олий ҳарбий таълим муассасаси ўқитувчиси дипломига эга бўлиши лозим.

Ўқитувчи ёшларни ғоявий – сиёсий жиҳатдан чиниктириб, табиат ва ижтимоий ҳаёт қонуниятларини ўргатади. Ёшларни меҳнат фаолиятига тайёрлаб, касб–хунар сирларини пухта эгаллашларида кўмаклашади. Ана шу масъулият ўқитувчидан ўз касбининг моҳир устаси бўлишни, таълим олувчиларга тарбиявий таъсир кўрсатиб, уларнинг қизиқиши, қобилияти ва амалий кўникмаларини ҳар томонлама ривожлантириш йўллариини излаб топадиган касб эгаси бўлишни талаб этади [5].

Ҳозирда замонавий хорижий университетларда педагогларнинг ўрни ва мақсади ўзгартиралётганини кузатишимиз мумкин: яъни: асосий манба ва билим ташувчиси сифатида эмас балки, бошқарувчига талабаларнинг фаолияти давомида таълим муаммоларининг турли ахборот манбалари билан ишлашни ўргатувчига айлантириш йўлга қўйилмоқда. Бунинг натижасида педагог кадрларни профессионал тайёргарлигига кўпроқ эътибор берилиб, уларнинг ижтимоий мавқеини оширилмоқда.

Ривожланган хорижий мамлакатларда ҳарбий кадрлар таълим тизими ҳолати кўп даражали ва кўп цикллидир. Педагог кадрларни касбий ва профессионал тайёргарлиги ҳамда илмий-педагогик талаблар даражадан даражага ошириб борилади шунинг учун

уларнинг малакасини ошириш бир неча босқичларни ўз ичига олади, масалан, АҚШда - 4 босқич.

Биринчи босқич (40 соат) - ўқитувчини ўзини тайёрлаш қуйидагиларни ўз ичига олади: катталарни ўқитишда принципларни ўрганиш; шахсни тарбиялаш фалсафаси; ўқитиш назарияси; ижодий фикрлаш хусусиятлар.

Иккинчи босқич (6 ой) – ўқув курсларини ишлаб чиқувчилар учун; ўқув курсларининг ўзига хос хусусиятлари ва уларни ўқитиш методикаси; педагогнинг профессионал компетенцияси; ўқув жараёнини баҳолаш методикаси.

Биринчи ва иккинчи босқич дастурларини муваффақиятли тамомлаганлар АҚШ куриқликдаги қўшинлар штаб-командирлик колледжидида таълим бериш ҳуқиқини беради

Учинчи босқич (1 йилгача) – ўқув дастурларини ўзгартиришларни бошқариш. Бу босқич дарсликлар, қўлланмалар ва ўқув материаллари муҳаррирлари ҳамда муаллифлари учун мажбурийдир.

Тайёргарликнинг тўртинчи босқичи(1 йилгача) - малака ошириш. Ўқув курси – ўқув муассасаларининг бўлажак ва амалдаги раҳбарлари учун, ушбу ўқув курсини ташкил этиш ва бошқариш учун ҳарбий ва

фуқаролик муассасалари ҳамда мудофаа вазирлигининг етакчи мутахассислари жалб этилади.

Хорижий давлат таълим муассасалари ўқитувчиларнинг сифатли касбий тайёргарлик ҳамда ўз-ўзини тарбиялаш учун ўқув юқламаси қамайтирилиб уларга қулай шароитлар яратиб берилди. Ўқитишнинг муваффақиятли педагогик фаолияти машғулотларнинг оптимал сони билан маъқулланади.

Хулоса қилиб айтганда ҳарбий педагогларни тайёрлашга қўйилган талаблар асосида соҳага педагог кадрларни тайёрлашни сифат жиҳатдан юқсалтириш лозим. Бунда, олий ҳарбий таълим муассасаларида педагогик жараёнларни ташкил этиш ва бошқариш тизимини мазмун жиҳатдан бойитишда ривожланган хорижий мамлакатлар андоза олишни талаб қилмоқда. Чунки, бугунги кунда ҳарбий таълим тизимида яратилаётган имкониятлардан самарали фойдалана оладиган, ўзига ва ўз фаолиятига нисбатан талабчан, ҳарбий касбий билимларни чуқур егаллаган, ўз устида мунтазам ишлайдиган, замонавий билимларни қўллаш қобилиятига эга, креатив фикрлайдиган, касбига содиқ, маҳоратли ҳарбий педагогларга эҳтиёж янада кучаймоқда.

Адабиётлар

1. Президент Шавкат Мирзиёев раислигида мамлакатимизда таълим-тарбия тизимини такомиллаштириш, илм-фан соҳаси ривожини жадаллаштириш масалалари муҳокамаси бўйича 2020 йилда ўтказилган видеоселектор йиғилишидаги <https://Mirziyo.uz/>. Мурожаат санаси - 07.12.2022.

2. Хасанбаев Х.Х. Мудофаа соҳасида ҳарбий педагог кадрлар тайёрлаш тизимини такомиллаштириш омиллари: автореф. дис. д-ра филос. пед. наук (PhD) : 13.00.01 / Х.Х. Хасанбаев; -Ч., 2023. – 42 с.

3. Музыкантов А.Н. Зарубежный опыт формирования педагогической готовности военнослужащих / А.Н. Музыкантов // Международная научно-практическая конференция. – Санкт-Петербург., 2021. – №3. – С. 241.

4. Дудолатов, А.А. Педагогический анализ подготовки преподавателей зарубежных военно-учебных заведений / А.А. Дудолатов // Вестник военного образования. – М., 2020. – №3. – С. 64-66.

5. Хусанов Р.Б. Ҳарбий таълим муассасаларида кадрларни тайёрлаш тизимини такомиллаштириш / Ҳарбий фанларни ўқитиш самардорлиги ошириш: муаммо ва ечимлар мавзусидаги ўқув-методик конференция 26.11.2023., Т.-369 б.

РЕЗЮМЕ. Ушбу мақолада ривожланган хорижий мамлакатларда ҳарбий таълим тизимидаги муҳим хусусиятлари, олий ҳарбий ўқув юртлири ўқитувчиларига қўйиладиган асосий талаблар ҳамда профессор-ўқмунавчларнинг тайёрлаш ва малакасини ошириш босқичлари баён этилган.

РЕЗЮМЕ. В данной статье описаны важные особенности системы военного образования в развитых зарубежных странах, основные требования к преподавателям высших военных учебных заведений, этапы подготовки и повышения квалификации профессорско-преподавательского состава.

SUMMARY. This article describes the important features of the military education system in developed foreign countries, the main requirements for teachers of higher military educational institutions, and the stages of training and professional development of professors.

ЭЛЕКТРОН ТАЪЛИМ РЕСУРСЛАРИ ВОСИТАСИДА АХБОРОТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИНИ КАСБИЙ ФАОЛИЯТГА ЙЎНАЛТИРИБ ЎҚИТИШНИНГ ДИДАКТИК ИМКОНИЯТЛАРИ

М.Х.Алламбергенова – педагогика фанлари номзоди, доцент

Ажиниёз номидаги Нукус давлат педагогика институти

Таянч сўзлар: электрон ресурслар, ахборот технологиялар, касбий фаолият, электрон қўлланмалар, видео дарслар, дидактик воситалар.

Ключевые слова: электронные ресурсы, информационные технологии, профессиональная деятельность, электронные пособия, видеоуроки, дидактические средства.

Key words: electronic resources, information technology, professional activities, electronic aids, video lessons, didactic tools.

Замонавий ахборот технологияларининг таълим жараёнида қўлланилиши мавжуд бўлган кўпгина тушунчаларни ҳам мазмунан, ҳам моҳиятан қайта кўриб чиқишни таққоза этади.

Таълим жараёни дейилганда ўқитувчи ва талаба ўзаро муносабатидаги ахлит жараён кўз олдимизга келади. Эндиликда ушбу жараён электрон таълим ресурслари, интерактив ўқув мажмуалар, видео ва аудио ёзувлар, компьютер дастурлари, телевизион ва ижтимоий тармоқлар орқали он-лайн ўқув курслари билан уйғунлашиб бормоқда. Бу жараёнда ўқитиш талабанинг кўпроқ ички имкониятлари, интеллектуал потенциаллари, ахборотни қабул қилиш ва ўзлаштириш хусусиятларига бевосита боғлиқ.

Замонавий ахборот-коммуникация технологияларини миллий иқтисодиётимизнинг барча тармоқ ва соҳаларига кенг ва жадал қилиб бориши

ахборотлашган жамиятни шакллантиришга замин яратмоқда. «Ахборотлашган иқтисодиёт», «Электрон ҳукумат», «Электрон бошқарув», «Масофавий таълим», «Очиқ таълим», «Электрон таълим» каби тушунчалар ҳаётимизга кенг кириб келди.

Таълим жараёнини ахборотлаштириш масалалари билан қўлаб олимлар (психологлар, файласуфлар, педагоглар) шуғулланишган: Абдеев Р. Ф., Аванесов В. С., Гершунский Б. С., Тализина Н. Ф., Роберт И. В., Ракитов А. И. ва бошқалар. И. В. Роберт АКТ қўлланилишда қуйидаги педагогик мақсадларни кўрсатиб ўтган: таълим олувчининг шахсий ривожланиши, уни замонавий ахборотлашган жамиятнинг оммавий коммуникация ва глобаллашуви шароитида комфорт иш фаолиятига тайёрлаш; ахборотлаштириш, глобаллашув ва оммавий коммуникациялар шароитида ижтимоий буюртмани